

Традиційне суспільство осмислює себе за допомогою граничної абстракції як трансцендентне буття, індустріальне суспільство сприймає граничну абстракцію як процесуальне буття, як локальну цивілізацію, пост-традиційне суспільство осмислює себе за допомогою уявлення про предметне буття як систему, що прагне підкорити умови свого існування. Західне суспільство сьогодні намагається досягти стадії глобальної спільноти, головним принципом якої є самоуправління.

Сучасне українське суспільство, безперечно, орієнтується на глобальну спільноту, зі своїм самоуправлінням, але без повномасштабного проходження етапу пост-традиційного соціуму. Закономірності розвитку України дозволяють зробити висновок, що до ХХ століття наше суспільство дотримувалося граничної абстракції як трансцендентного буття, що й дозволяє кваліфікувати його як традиційне. Але гранична абстракція, що осмислена в релігійній свідомості, приходиться у протиріччя з конкретно-історичною практикою українського соціуму. Це протиріччя намагалися вирішити завдяки введенню нової граничної абстракції та глибинних соціокультурних трансформацій – соціалістичних перетворень. Ці перетворення не змогли вирішити протиріччя у розвитку українського суспільства і тому кінець ХХ ст. ознаменувався новими перетвореннями. Що стосується розвитку граничної абстракції, то у сьогоденні України він відбувається у напрямі більш адекватної репрезентації в ній суб'єктивності, особистісності. Таке розуміння дозволяє зробити висновок, що осмислення вищих цінностей, яке відбувається в сучасній Україні, може призвести до формування нової світоглядної системи, що орієнтується на рух до більш гармонійної соціальної структури, яка характеризує новий етап становлення форм людської взаємодії. Будь-яка соціальна система репрезентує собою способи взаємодії окремих суб'єктів за допомогою спеціально створених засобів – артефактів. Способи цієї взаємодії залежать від характеру тих артефактів, що використовуються. В залежності від домінування способу взаємодії людей в соціальній сфері нами були виділені три сфери, які в залежності від провідної ролі однієї з них, можуть змінити сам характер соціокультурних трансформацій.

Висновки. Соціокультурні трансформації – це процес переходу соціуму з однієї стадії на іншу, який супроводжується змінами у розумінні граничної абстракції та формуванням нових цінностей, нових цілей економічної, політичної, ідеологічної діяльності. Ці зміни легітимують й зміни в різноманітних інституціях суспільства, а також активізують процес формування нових соціальних інституцій. Ідеологічна сфера соціуму спрямована на формування світоглядних орієнтацій людини, які визначають вищі цінності та мету людського життя. Такі цінності та цілі трансформуються в межах економічної підсистеми і відповідної ідеологічної доктрини в цінності та мету господарчої діяльності – економічний етос, а в межах політичної підсистеми і відповідних політичних учень – в цінності та цілі політичної діяльності, які системно висвітлено в соціально-політичній ідеології.

Релігія відіграє визначальну роль в ідеологічній підсистемі традиційного суспільства. Але ця роль змінюється в пост-традиційних соціальних системах. У світських ідеологіях пост-традиційних суспільств трансцендентний абсолют починає розглядатися як

реальна людина, яка має абсолютні права і нескінченні можливості. В такий спосіб, відбувається відхід від цілісного розуміння природи людини, яка підміняється її суто професійними якостями або соціальними ролями, які витісняють інші можливості для самореалізації людини.

Список використаних джерел

1. Еременко В. П. Православная концепция исторического процесса в свете современности / В. П. Еременко. – Киев: Вища школа, 1991. – 206 с.
2. Конотоп Л. Г. Громадянське суспільство: історико-філософський і релігієзнавчий аспекти його осмислення / Л. Г. Конотоп // Державно-церковні відносини в Україні у контексті сучасного європейського досвіду. – К.: ВІП, 2004. – С.32–45.
3. Кримський С. Б., Павленко Ю. В. Цивілізаційний розвиток людства / С. Б. Кримський, Ю. В. Павленко. – К.: Вид-во «Фенікс», 2007. – 316 с.
4. Кувакин В. Твой рай и ад. Человечность и бесчеловечность человека (Философия, психология и стиль мышления гуманизма) / В. Кувакин. – М.–СПб.: Алетея, 1998. – 357 с.
5. Фомічова В. М. Інтерсуб'єктивна реальність: Репрезентація соціально-релігійних аспектів у свідомості людини / В. М. Фомічова. – Монографія. – К.: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 383 с.

References

1. Eremenko V. P. Pravoslavnaia koncepcija istoricheskogo processa v svete sovremenosti / V. P. Eremenko. – Kiev: Vyshcha shkola, 1991. – 206 s.
2. Konotop L. H. Hromadyans'ke suspil'stvo: istoryko-filosof's'kyi i rehliyeznavchyy aspekty yoho osmyslennya / L. H. Konotop // Derzhavno-tserkovni vidnosyny v Ukrayini u konteksti suchasnoho yevropeys'koho dosvidu. – K.: VIP, 2004. – S.32–45.
3. Kryms'kyi S. B., Pavlenko Yu. V. Tsyvilizatsiynny rozvytok lyudstva / S. B. Kryms'kyi, Yu. V. Pavlenko. – K.: Vyd-vo «Feniks», 2007. – 316 s.
4. Kuvakin V. Tvoj raj i ad. Chelovechnost' i beschelovechnost' cheloveka (Filosofija, psihologija i stil' myshlenija gumanizma) / V. Kuvakin. – M.–SPb.: Aleteja, 1998. – 357 s.
5. Fomichova V. M. Intersub'yektivna real'nist': Reprezentatsiya sotsial'no-rehliiynnykh aspektiv u svidomosti lyudyny / V. M. Fomichova. – Monohrafiya. – K.: Vydavnytstvo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2011. – 383 s.

Vergeles K. M., PhD, Associate Professor, Vinnitsa National Medical University Pirogov (Ukraine, Vinnitsa), kvergeles@gmail.com

Features of functioning of religion in the contemporary socio-cultural processes

The article is devoted to substantiation methodology of the study of the functioning of the main religion in modern society. Particular attention is paid to social and cultural changes taking place in Ukrainian society: the relationship of economic, political and ideological spheres. Thus each sector is seen as an independent, but at the same time so as to constantly interact with others. Such interaction reveals how the integrity of the person, and the essential characteristics of religion.

Keywords: society, people, religion, socio-cultural transformation, limiting abstraction, understanding of the worlds, philosophy, economics, politics, ideology.

* * *

УДК 261.7

Райчинець А. В.,
пошукач кафедри культурології, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), info@ukrbs.org

ХРИСТІЯНСЬКО–МУСУЛЬМАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ

Досліджуються стан і перспективи християнсько-мусульманських відносин в Україні. Доводиться, що і християнство, і іслам, мають значний потенціал до відкритості та діалогу. Разом із тим, слід визнавати, що ворожість, що існувала у минулому, часто зумовлена не лише політичними факторами, але й релігійним відторгненням «чужого». Сучасна співпраця мусульман і християн в Україні зумовлена позитивним досвідом діалогу в

Всеукраїнській раді церков і релігійних організацій, солідарністю кримсько-татарського народу з незалежною Україною.

Ключові слова: християнсько-мусульманський діалог, релігійна толерантність, Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, кримсько-татарський народ.

Попри численні історичні та геополітичні фактори Україна ще досі залишається країною, де не існує серйозних межрелігійних та міжнаціональних конфліктів. Нащадки турків і кримських татар, що ходили походами на Україну, і козаків що ходили походами на Крим і Туреччину, досі мирно уживаються в сучасній Українській державі. Кількість мігрантів з мусульманських країн в Україні відносно низька, і через цю нечисленність вони не мають амбіцій подібних до тих що мають мусульманські спільноти в Європі чи Росії. Ще одним важливим чинником є те що за різноманітними соціальними опитуваннями громадяни України довіряють церкві більш ніж політикам. Так, у 2013 році церква була лідером довіри серед українців. У 2015 році церква хоча і поступилась в цьому рейтингу армії та волонтерам, проте все одно залишається одним з лідерів рейтингу. Тобто, провідники релігійних конфесій є провідниками нації в набагато більшій мірі ніж урядовці. Отже, завданням керівників релігійних конфесій є зберігати цей мир, не дозволяючи порушити цю рівновагу.

Історія, сучасний стан і перспективи християнсько-мусульманських відносин в Україні були частково розглянуті в працях таких дослідників, як М. Якубович, Ю. Кочубей, А. Смирнов, О. Муха, О. Ярош, М. Киришко, О. Саган, Л. Владиченко, О. Кисельов та ін.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану і перспективи християнсько-мусульманських відносин в Україні.

Сучасна Україна є багатонаціональною і багато-конфесійною державою, в якій мирно уживаються представники різних віросповідань. Один з чудових прикладів такого мирного співіснування – існування і функціонування Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, яка об'єднує християн (православних, католиків, протестантів, вірмен), юдеїв і мусульман. Голови і представники різних церков і релігійних об'єднань спільно працюють, приймають резолюції, документи, заяви, здійснюють по мірі сил вплив на державну політику і громадськість. При цьому слід пам'ятати що в багатьох випадках різні конфесії мають довгу і непросту історію відносин. З самого початку існування ісламу ця релігія знаходилась в тісних відносинах з християнством. По-перше, іслам увібрав в себе багато елементів християнства – зокрема, єдинобожжя, ідея посмертного суду, пошана біблійних героїв, в тому числі і до Ісуса (Іси) і Марії (Мір'ям). По-друге, одразу після свого виникнення іслам одразу почав розповсюджуватись шляхом збройної експансії арабського халіфату: мусульмани почали завойовувати територію Візантійської імперії і варварських королівств, дійшовши до Іспанії, Франції та Італії. Отже, вже в перші століття існування ісламу в Європі та на Близькому Сході представники цієї релігії знаходились в тісному контакті з християнами, і так з'явилися численні території де християни і мусульмани жили разом – спочатку під владою мусульман, пізніше (після визволення Сицилії, під час іспанської Реконкісти та Хрестових походів) і під владою християн. Після турецьких завоювань і прийняття

ісламу татарами такими територіями стали Балкани, землі Причорномор'я (в тому числі Болгарія, Румунія, Молдавія, Крим). Крім того, на християнських землях (Литовсько-руська держава, Річ Посполита, Московська держава) почали утворюватися колонії мусульман внаслідок успішних війн християнських держав проти татар і турків. Деякі з цих колоній збереглись до наших днів, деякі поступово асимілювались – крім Росії де мусульмани з підкорених земель Кавказу і Середньої Азії були численними і практично не піддавались асиміляції.

Говорячи про відносини християн і мусульман, а також їхню співпрацю в сучасній Україні, слід вказати певні історичні і культурні фактори, без розуміння яких неможливо зрозуміти і специфіку цих відносин, і чинники що зумовили їхнє формування.

По-перше, це особливості розповсюдження ісламу в сучасній Україні. Незважаючи на окремі випадки мусульманського прозелітизму серед верств населення, які традиційно відносять себе до християн (тобто, представників слов'янських народів у великих містах, головним чином на півдні і сході країни), загалом, переважна більшість мусульман в країні – це кримські татари, а також (у меншій мірі) іммігранти та трудові мігранти з мусульманських країн.

Про цю специфіку ісламу в Україні яскраво свідчить статистика. Так, станом на 2008 рік загальна кількість мусульман в Україні нараховувала близько 0,5 млн. осіб. Кількість мусульманських громад на початок 2008 р. досягла 1138, при чому понад три чверті з них знаходились в Автономній Республіці Крим. На початок 2009 року кількість мусульманських релігійних організацій становила 1135 одиниць, що складало 3,3% від загальної кількості релігійних установ країни. Станом на 2012 рік в Україні існувало 1233 мусульманські релігійні організації, що складає 3,3 відсотки загальної релігійної мережі держави. Переважна більшість мусульманських релігійних організацій діють в Південно-Східному регіоні, зокрема, в Автономній Республіці Крим (1007 організацій які становлять 81,6% від загальної кількості мусульман), Херсонській області (60 організацій) та Донецькій області (37 організацій), а також в м. Київ (25 організацій). Найбільшим об'єднанням було Духовне управління мусульман Криму (охоплювало понад 900 спільнот), яке обслуговувало релігійні потреби кримських татар.

Тобто, є підстави казати що мусульмани в Україні – це не стільки релігійна, скільки етноконфесійна спільнота, на зразок юдеїв. Іслам в свою чергу у більшості своїй можна звести до релігії національних меншин, до національної релігії кримських татар, а також іммігрантів. Щодо відсотку нововернутих до ісламу з представників слов'янських народів, він є поки що надто малим, щоб брати його до уваги. Ці фактори суттєво відрізняють українських мусульман від православних, католиків, баптистів чи п'ятидесятників, які не прив'язані до якоїсь конкретної культури чи національності і через це мають можливість активно займатись прозелітизмом по відношенню один до одного.

Кримські татари відігравали важливу роль в українській історії починаючи з утворення Кримського ханства – як ворог чи військовий союзник, як чинник формування «хрестоносної» ідеології і образу шляхтича

чи козака як захисника віри. Проте після завоювання Росією території Північного Причорномор'я і поступового занепаду Оттоманської Порти і Кримського ханства, образ мусульманина як ворога остаточно відживає свій вік і залишається лише у мистецтві (твори П. Куліша, Т. Шевченка, М. Костомарова, опера «Запорожець за Дунаєм» тощо). Татари з грізних воїнів перетворились на мирних землеробів – що знайшло свій відбиток і в ідеології, і у народній творчості. Що найбільш важливо, події ХХ ст., зокрема, репресії проти кримських татар і особливо велика депортація татар після визволення Криму радянськими військами в ході Другої Світової війни (виселено загалом біля двохсот тисяч чоловік, значна частина яких загинула під час переселення і в перші роки на новому місці), остаточно змінили відношення до татар в уяві і системі цінностей і українців, і загалом, радянської дисидентської інтелігенції.

Татари отримали можливість повертатись до Криму лише у 1989 р., але повністю скористатись такою можливістю змогли лише в добу Незалежності України. Якщо у 1989 р. доля кримських татар серед загального населення Криму становила близького одного відсотку, то у 2013 р. ця доля становила вже 13% – близько 70 тис. осіб. Починаючи з 1991 р. в Криму було створено систему самоврядування кримських татар – Курултай і Меджліс. Слід зазначити що протягом усієї історії незалежної України татари виступали за територіальну цілісність України, брали участь у різноманітних заходах з популяризації української культури. Прикладом сильної проукраїнської позиції кримських татар можуть бути події 26 лютого 2014 р., коли депутати АР Крим зібрали сесію з метою проголосити про приєднання до Російської Федерації, але під будівлею парламенту автономної республіки зібрався багатотисячний мітинг на підтримку єдності України, і хоча в ньому брали участь і місцеві етнічні українці з етнічними росіянами, але головним стрижнем цієї акції були кримські татари. В той день проросійські сили у столиці Криму змогли привести під стіни парламенту лише кілька сотень чоловік. В ніч з 26 на 7 лютого уряд і парламент АР Крим було захоплено російськими військовими і почалась анексія Криму. Багато чинників вказує що багато в чому саме завдяки рішучості кримських татар проросійські політики у Криму не змогли своїми силами проголосити про приєднання Криму. Внаслідок цього Росія змушена була вдатись до прямої інтервенції з застосування регулярної армії, через що події в Крим були розцінені більшістю країн світу як військова агресія проти України. Тобто, цілком вірогідним є те що без кримських татар приєднання АР Крим до складу РФ могло носити мирний характер, і реакція світу на ці події могла бути іншою.

Слід зазначити що ці міркування з приводу хронології й оцінки подій, пов'язаних з анексією Криму РФ, не мають прямого відношення до теми даної роботи і наведені виключно для ілюстрації сильної проукраїнської позиції кримських татар, які складають переважну більшість серед мусульман України. Ще одним свідченням такої позиції є заборона на в'їзд на територію АР Крим двох головних лідерів кримських татар – Мустафи Джемілева і Рефата Чубарова, а також масове переселення кримських татар на територію материкової України (мова йде про 10–11 тисяч чоловік які офіційно переселились на материкову Україну).

Іслам в Україні є головним чином національною релігією кримських татар, а також мігрантів з традиційно мусульманських країн. Мусульманські релігійні організації в Україні не займаються активним прозелітизмом серед християн, і поодинокі випадки навернення до іслам представників немусульманських народів є скоріше винятком ніж правилом. Слід зазначити, що християнські конфесії так само не ведуть активної евангелізаційної роботи серед мусульман (за винятком окремих місій, відносно нечисленних). Тобто, можна сказати що між християнами і мусульманами в Україні існує своєрідне статус–кво.

Кримські татари, які становлять переважну більшість мусульман в Україні, не претендують на статус «держави в державі» і протягом усієї сучасної української історії неодноразово демонстрували лояльність і відданість до української держави. Відповідно, український уряд завжди ставився лояльно до органів самоврядування кримських татар. В контексті російської окупації Криму і АТО на південному Сході України лояльність татар є особливо важливою – що неодноразово підкреслювалось і реальними кроками з боку влади, і символічними жєстами. Наприклад, під час традиційного вітання Президента України 31 грудня 2014 року промова голови держави містила кілька речень кримськотатарською мовою. Отже, можна сказати що теперішній статус кримських татар як впливової але лояльної, навіть патріотичної національної меншини цілком влаштовує і татар, і український уряд, і більшість суспільства.

Слід також враховувати що у ХХІ столітті більшості народів релігія має значно менший вплив на культуру і побут ніж триста, двісті чи бодай сто років тому. Винятком можуть бути декілька мусульманських країн де закони шаріату мають або державний статус, або принаймні велику вагу у суспільстві. Татари до цього винятку не відносяться.

Отже, внаслідок усіх цих факторів можна сказати що між мусульманами і християнами в країні немає конфліктів ані на релігійному, ані на соціальному чи політичному підґрунті. Мусульмани ведуть переважно світський спосіб життя, частково зберігають релігійні і культурні традиції і при цьому ставляться з повагою до традицій християн. Християни (а також агностики, які відносять себе до християнської культури) зазвичай з повагою ставляться мусульманським традиціям у повсякденному житті.

Крім того, мусульмани на теренах України не входять «групу ризику», тобто, не є групою, потенційно схильною до низької лояльності чи агресії. Цим Україна відрізняється від багатьох інших країн зі змішаним християнсько–мусульманським населенням, досвід яких був розглянутий у попередніх розділах (Королівство обох Сицилій, Єрусалимське королівство, Іспанія Х–ХV ст., або Литва та Річ Посполита), а також від країн Європи, Америки чи Австралії, де мігранти з мусульманських країн часто намагаються жити за законами шаріату і нав'язувати їх іншим.

Досвід історії Середньовічної Європи чи давньої та нової історії України переконливо доводить що подібний статус–кво рідко триває довго, хоча особливості сучасної української ситуації (відносно невеликий відсоток мусульман і їхня відносно світська ментальність) дозволяє сподіватись на краще. Крім того, досвід релігійного діалогу між християнами і мусульманами переконливо доводить

що спроби таких діалогів зазвичай ні до чого не приводять і лише можуть спровокувати між конфесіональні конфлікти. Значно більш ефективним буває співпраця між християнами і мусульманами, побудована на побутових, економічних чи політичних засадах. Але враховуючи контекст сучасної України, досить ефективним може бути ще один спосіб, а саме співпраця в рамках Всеукраїнської Ради церков і релігійних організацій.

Відносини і співпраця християн з мусульманами – проблематика досить складна і заслуговує більш ніж на одне дослідження. Одна з головних причин того – досить неоднозначні відносини між цими двома групами протягом історії. Саме тому для побудови співпраці і мирного співіснування в наші дні важливо вивчити історичний досвід таких відносин, а головне – проаналізувати приклади мирного співіснування і співпраці, а також спроби міжрелігійного діалогу. З цього посилання виходить методологія даної роботи яка полягає в тому щоб спочатку простежити розвиток відносин між християнами і мусульманами в Європі протягом історії, вдалі приклади мирного співіснування, спроби міжрелігійного діалогу (при чому слід окремо вивчити досвід таких відносин на українських теренах), після чого показати які наслідки мали подібні спроби. Потім слід підвести висновки і визначити основні напрямки можливої плідної співпраці, умови за яких така співпраця може бути важливою, а також можливі небезпеки такої співпраці. Після чого автор має показати як ці принципи застосовуються сучасними українськими християнами і мусульманами, зокрема, в рамках роботи ВРЦіРО.

Перш за все, вчення Корану залишає достатньо простору і для перманентної священної війни, і для мирного співіснування. В Біблії так само ідеал священної війни оспівується (щоправда, лише в Старому Завіті і виключно в контексті національно-визвольного руху євреїв), але також закладені підстави і для мирного співіснування з іновірцями.

Для християнського лицаря було цілком природнім ставитись до ворога–мусульманина як до рівного, і, отже, до того з ким можливо укласти мирну угоду і союз. Хрестоносна ідеологія застосовується виключно коли ворог приходить як нападник і не схильний до мирних переговорів. Водночас, в лицарських романах, героїчному епосі чи літературі трубадурів мусульманин–ворог легко перетворюється на мусульманина–союзника, а лицар який б'ється з мусульманами на пол. Битви легко перетворюється на лицаря який вчить Саладина особливостям куртуазного кохання. Крім того, дослідження феномену Абу Тайїба аль–Мутанаббі доводить що в християнській та мусульманській культурах зустрічаються досить подібні явища, і люди одного класу в двох культурах цінують однакові чесноти. Тобто, релігійні розбіжності не є непоборною перепорою для взаєморозуміння коли цьому взаєморозумінню сприяють побутові фактори. На побутовому рівні християни і мусульмани цілком можуть сприймати один одного як добрих сусідів.

Під час певного зближення християнської і мусульманської культури часто виникають спроби міжрелігійного діалогу – коли, наприклад, християни намагаються краще вивчити релігійні традиції і правила віри своїх сусідів–мусульман і порівнюють їх зі своїми. Проте як показує дослідження, такий діалог зазвичай має своєю метою або захист своєї віри або більш ефективне

місіонерство (тобто, наступ на чужу віру). Так, Самон Газський, Абу Курра, Іоанн Дамаскін писали свої твори, щоб укріпити християн що жили під арабською владою, надати їм впевненості в правоті своєї віри, а Петро Достоповажний і його зусилля з вивчення ісламу мали своєю метою підготовку місіонерів. Це є цілком природнім – адже щиро віруюча людина завжди намагатиметься ділитись своїми переконаннями з іншим. Проте такі спроби місіонерства лежать в зовсім іншій площині ніж співпраця і співіснування.

З цього, а також з дослідження прикладів мирного співіснування і співпраці між християнами і мусульманами витікає головний висновок даної роботи. Згідно з цим висновком, усі випадки успішного мирного існування і співпраці між християнами і мусульманами мали місце в умовах наявності наступних факторів:

1. Наявність практичних аспектів які служать об'єднуючим фактором – наприклад, боротьба проти спільного ворога, вигідні умови життя в одній державі чи місті чи під владою одного сюзерена. Наприклад, татарам в Острозі було вигідно жити під покровительством князів Острозьких і користуватись привілеями громадян Острогу, сицилійські і іспанські мусульмани довгий час добре почували себе під владою християнських королів і так далі. Тобто, християни і мусульмани мирно живуть і співпрацюють коли з їхньої точки це для них вигідніше ніж починати ворожнечу чи переслідування. Кожного разу коли мусульманській спільноті було вигідніше підтримати турків чи християнському правителю – вигнати мусульман з своїх володінь, мирне співіснування швидко припинялось.

2. Надійною запорукою мирного співіснування є наявність влади чи іншої третьої сили яка виступає своєрідним «модератором» і обмежує і взаємний вплив, і спроби кожної з сторін порушити рівновагу на свою користь. Звісно, для цього цей модератор має бути зацікавленим в збереженні такої рівноваги і миру.

Також співіснування і співпраця між християнами і мусульманами можливі коли вони обмежуються окремими сферами в яких не проявляються їхні релігійні розбіжності – наприклад, в сферах розвитку самоврядування, обміну науковими знаннями, мистецьким досвідом чи торгівлі. В середньовічних містах чи державах все це легко модерувалось тим фактом що християни і мусульмани мешкали в різних кварталах (як середньовічних містах України чи Іспанії) чи в різних регіонах держави (як на Сицилії чи у випадку з татарськими поселеннями Литви).

В сучасній Україні внаслідок певних історичних обставин християни і мусульмани знаходяться у приблизно однаковому положенні: і ті, і ті постраждали за часів СРСР, і ті, і ті протистоять ідеології світського гуманізму яка є панівною в західному світі. І християни і мусульмани на даному етапі захищають традиційну модель родини, заохочують сімейні цінності, традиційно владу до чесності. Більш того, через те що і християни, і мусульмани мають свої традиційні аудиторії (мусульмани зосереджені на татарах, християни – на усіх інших), їхні зусилля не вступають в конфлікт один з одним, а окремі випадки навернення мусульман на християнство і навпаки не мають суттєвого впливу на загальну статистику. Крім того, в умовах світського суспільства і для християн, і для мусульман не є проблематичним зберігати свої звичаї і традиції. Багаті асортименти в продуктивних

крамницях і закладах громадського харчування і достатня кількість закладів національної кухні дозволяють навіть найбільш благочестивим християнам вільно поститись, а мусульманам – вживати халяльні страви. Тобто, якщо в Середні віки чи ранньомодерному суспільстві християни і мусульмани були відділені одні від одних кордонами між районами міста, між регіонами в країні, між замкненими спільнотами, то тепер їхнє становище можна порівняти з островами в світському морі.

Крім того, сучасне українське законодавство, а також релігійна ситуація в країні (тобто, світський характер українського суспільства, а також велика кількість християнських конфесій) не дозволяє будь-якій релігійній групі претендувати на домінуюче становище в суспільстві. Отже, ані християни, ані мусульмани не мають можливості претендувати на домінуючу роль в державі. Отже, в сучасній Україні можна побачити усі два вищезгадані фактори (зацікавленість усіх сторін в мирі, обмеженість місіонерства і суспільство та законодавство які грають роль своєрідного модератора). Фактично, на даному етапі української історії християни і мусульмани є союзниками.

Саме такою є співпраця співпраця між конфесіями в рамках роботи ВРЦіРО. Християни і мусульмани разом закликають владу до чесності, наполягають на більш активній ролі релігійних організацій в житті суспільства, закликають обмежити рекламу алкоголю і тютюну, наполягають на рівноправ'ї конфесій, засуджують прояви сепаратизму і іноземну агресію і закликають до єдності держави і нації. Усі заяви і документи ВРЦіРО є виваженими і відповідають інтересам усіх учасників співпраці.

Висновки. Релігієзнавчий аналіз історії, сучасного стану і перспектив християнсько-мусульманських відносин в Україні перш за все доводить, що і християнство, і іслам, мають значний потенціал до відкритості та діалогу. Разом із тим, слід визнати, що ворожість, що існувала у минулому, часто зумовлена не лише політичними факторами, але й релігійним відторгненням «чужого». Сучасна співпраця мусульман і християн в Україні зумовлена позитивним досвідом діалогу в Всеукраїнській раді церков і релігійних організацій, солідарністю кримсько-татарського народу з незалежною Україною.

Список використаних джерел

1. Владиченко Л. Д. Розвиток християнсько-мусульманських відносин в контексті релігійної толерантності // Релігійна свобода. – 2008. – №12. – С.136–142.
2. Кирюшко М. І. Діалог мусульман і християн як складова гармонійних міжконфесійних відносин // Актуальні питання міжконфесійних взаємовідносин в Україні. – К., 2005. – С.80–86.
3. Саган О. Н. Православ'я й іслам: до проблеми богословського діалогу // Українське релігієзнавство. – 2004. – №5. – С.7–14.
4. Якубович М. М. Татарсько-мусульманське населення Південно-Східної Волині XVI – XX століть: історична ретроспектива // Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство». – Острого: Національний університет – Острозька академія, 2010. – Вип.2. – С.186–196.
5. Ярош О. А. Християнсько-мусульманський діалог в секуляризованому суспільстві: методологічні проблеми // Християнсько-мусульманський діалог в контексті євроатлантичних прагнень України. – К.: Світ Знань, 2006. – С.21–24.

References

1. Vladychenko L. D. Rozvytok khrystyians'ko-musul'mans'kykh vidnosyn v konteksti relihiynoyi tolerantnosti // Relihiyna svoboda. – 2008. – №12. – S.136–142.

2. Kyryushko M. I. Dialoh musul'man i khrystyian yak skladova harmoniynykh mizhkonfesiynykh vidnosyn // Aktual'ni pytannya mizhkonfesiynykh vzayemovidnosyn v Ukraini. – K., 2005. – S.80–86.

3. Sahan O. N. Pravoslav'ya y islam: do problemy bohoslovs'koho dialohu // Ukrayins'ke relihiyznavstvo. – 2004. – №5. – S.7–14.

4. Yakubovych M. M. Tatars'ko-musul'mans'ke naseleння Pivdenno-Skhidnoyi Volyni XVI – XX stolit': istorychna retrospektyva // Naukovi zapysky. Seriya «Istorychne relihiyznavstvo». – Ostroh: Natsional'nyy universytet – Ostroz'ka akademiya, 2010. – Vyp.2. – S.186–196.

5. Yarosh O. A. Khrystyians'ko-musul'mans'kyi dialoh v seku-lyaryzovanomu suspil'stvi: metodolohichni problemy // Khrystyians'ko-musul'mans'kyi dialoh v konteksti yevroatlantychnykh prahnen' Ukrayiny. – K.: Svit Znan', 2006. – S.21–24.

Raychynets A. V., competitor of the Department of Cultural Studies National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), info@ukrbs.org

Christian-Muslim relations in Ukraine

The article examines the state and prospects of the Christian-Muslim relations in Ukraine. It is proved that both Christianity and Islam, have significant potential for openness and dialogue. However, it should be recognized that the hostility that existed in the past, often caused not only by political factors, but also the religious rejection of «foreign». The current cooperation between Muslims and Christians in Ukraine due to the positive experience of dialogue in the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations, the solidarity of the Crimean Tatar people and the independence of Ukraine.

Keywords: Christian-Muslim dialogue, religious tolerance, the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations, the Crimean Tatar people.

* * *

УДК 17:241.12

Сагановська Т. П.,
аспірантка кафедри філософії, соціології
та релігієзнавства, ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет ім. Василя Стефаника»
(Україна, Івано-Франківськ),
tanya.saganovska@mail.ru

ЕТИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНТЕКСТ ВЗАЄМОДІЇ НАСИЛЛЯ І НЕНАСИЛЛЯ

Розглянуто поняття «насилля» та «ненасилля», а також підкреслено їх діалектичний взаємозв'язок та взаємодію; висвітлено різноманітні варіанти реакцій на насилля; охарактеризовано такі різновиди ненасилля, як принципове та прагматичне; проаналізовано варіанти морального спростування насилля.

Ключові слова: насилля, ненасилля, принцип ненасилля, добро, зло, принципове ненасилля, прагматичне ненасилля.

Насилля і ненасилля – дві протилежні практики поведінки людей, які відображені у відповідних ідеях, цінностях та ідеалах. Вони не сумісні між собою, проте в житті – індивідуальному, груповому, суспільно-державному – переплетені і нерідко циклічно змінюють одне одного. Думка про кінцевість періодів насилля і ненасилля у житті суб'єкта будь-якого рівня повністю правомірна і заслуговує на увагу дослідників. Варто відмітити, що думка стосовно реалізації цінностей ненасилля залишається не розробленою і не підтвердженою фактологічним матеріалом.

Питанням насилля і ненасилля, їх природи і взаємодії приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники. Серед них, зокрема, наступні автори: А. Апресян [9], М. Ганді [2], А. Гусейнов [1; 6; 9], І. Ільїн [3], В. Красіков [5], А. Ковальов [4], Л. Толстой [7], Р. Холмс [9] та ін. Якщо уважно проаналізувати їхні позиції, то виявиться, що вони здебільшого звертали увагу на характеристику насилля, а меншою мірою – на дослідження сутності ненасилля; ґрунтовно не розглядали механізм їх взаємозв'язку. Саме